

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE

Klíčové kompetence ve výuce dějepisu
Seminární práce

Anna Šimicová
DID3Z
listopad 2019

RVP definuje klíčové kompetence jako „souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“. Mezi klíčové kompetence, jež by si žáci v průběhu povinné školní docházky měli osvojit, patří: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.

1. Kompetence k učení

Kompetence k učení je v RVP rozvinuta do několika bodů:

- žák vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení
- žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- žák operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy
- žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti
- žák poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky
- zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich.

Pro popis rozvoje kompetence k učení v rámci výuky dějepisu jsem si zvolila bod druhý (vyhledávání informací, systematizace, atd.).

V osmém ročníku je probírána historie 19. století. V rámci tohoto ročníku se s žáky budu zabývat historií Spojených států amerických. Jedna hodina bude věnována expoziční části výuky americké občanské války mezi lety 1861 a 1865, v další hodině bude probíhat fixace.

Cíle těchto hodin jsou následující: žák popíše hlavní události a osobnosti války, žák porovná situaci před válkou a po válce, žák reflektuje odraz občanské války v dalším vývoji USA.

Pro výuku v této hodině bude použita prezentace v programu PowerPoint. Žáci budou pracovat s úryvkem textu Deklarace nezávislosti. Dále bude následovat výklad. V další části budou žáci pracovat s pojmy ve skupinách. Tato část hodiny slouží jako příklad rozvoje již zmíněného bodu v RVP.

Žák s pomocí učebnice, internetu a výkladu definuje pojmy. Tyto pojmy jsou určeny vyučující, vycházejí z pojmů nutných pro pochopení probírané látky (plantážnictví, Konfederace, Unie, progresivita, zemědělství, průmysl, clo, segregace, Ku-Klux-Klan, abolicionismus, rasismus, hnutí za občanská práva, Lincoln, Meade, Grant, Gettysburg). Žáci následně představí pojmy a vytvoří krátký popis probírané historické etapy s využitím daných pojmů. Žáci pracují s pojmy, propojují je se získanými znalostmi, systematicky pojmy užívají k další práci - tím se rozvíjí kompetence k učení.

2. Kompetence k řešení problému

Kompetence k řešení problému zahrnuje také několik rovin:

- žák vnímá nejrozličnější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností
- vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému
- samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy
- ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

U této kompetence se zaměřím na první bod. V devátém ročníku (2. pololetí) se výuka dějepisu obrací na druhou světovou válku a následný poválečný vývoj Evropy a světa ve druhé polovině 20. století.

Jako příkladovou situaci využití řešení problému v dějepise volím látku poválečné rozdělení Německa. Výuka se odehraje v jedné vyučovací hodině. Učitel zde slouží jako pomoc, podpora a rádce, většina učebního procesu je přesunuta na žáky - žáci jsou aktivní a ve skupinách se podílí na řešení problémové situace. Problémová situace je zadána takto: *Účastníte se poválečného jednání o stavu Evropy a Německa, úkolem je navrhnout vhodné řešení. Jak se zachovat vůči Německu? Jak se osvobození odrazí na Evropě a její politické orientaci? Návrhy podložte argumenty.* Na základě již získaných vědomostí žáci navrhnou možné řešení poválečné situace v Německu, toto řešení sdílí s ostatními skupinami. Poté žáci vyhledají zadané pojmy (v každé skupince jiné, pojmy: odsun Němců a princip kolektivní viny, norimberské procesy, program 4D, okupační zóny, bizónie a trizónie, Marshallův plán, berlínská blokáda), z těchto pojmů odvodí, jak situace v Německu byla ve skutečnosti řešena.

Cíle této výuky jsou: žák navrhne řešení problému, žák argumentuje a podkládá svá tvrzení a názory fakty, žák spolupracuje s ostatními na řešení problémové situace. V první polovině této hodiny je výuka zaměřena primárně na zamyšlení, návrhy a argumentaci. V hodině další také na práci s pojmy, na kompetenci k učení.

3. Kompetence komunikativní

Základní vzdělávání se také zaměřuje na schopnostech komunikativních, to zahrnuje, že žák:

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje

- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění
- využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem
- využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.

Jedna hodina v devátém ročníku se bude zabývat Mnichovskou dohodou. Meziválečné období je dlouhá etapa, při které se učí o světovém i československém vývoji. Pro pochopení následujícího vývoje (druhá světová válka a PČM) shledávám důležité věnovat dostatek času vysvětlení politiky appeasementu, pozitivěch a negativěch, a následkům, jež tato politika měla, proto tomu bude věnována celá hodina.

Cíl hodiny: žák vysvětlí pojem appeasement, žák jmenuje osobnosti, které se účastnili podpisu mnichovské dohody, žák analyzuje situaci v Československu před mnichovskou konferencí, žák využívá argumenty pro či proti politice appeasementu

V první části bude výklad o situaci v Československu (fašismus vs demokracie, karlovarský program, květnová krize, částečná mobilizace, mobilizace) a mnichovské konference (žáci odhadují definici pojmu appeasement, výklad), ale není řečeno, jaký byl výsledek této konference. Žáci jsou rozděleni do dvou skupin, jedna je pro politiku appeasementu, pro podstoupení pohraničí, druhá je proti. Úkolem je sepsat argumenty pro a proti v rámci skupiny, pak následuje diskuze, kdy každá skupina představuje své postoje, druhá strana reaguje a snaží se přesvědčit opozici o svém názoru. Diskuze slouží jako model, který má žákům přiblížit komplikovanost a komplexnost řešení problému této politiky. Na závěr je promítnuto video ze Slavných dnů (Den, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda). Video je uzavřením této kapitoly, následují otázky spojené s videem i s výukou (kdo se zúčastnil, kdy, jaké jsou následky).

Diskuze v hodině podpoří rozvoj v oblasti komunikativní, zejména pak druhý bod v RVP v oblasti této kompetence.

4. Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu
- rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka
- respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit
- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

V tomto případě se budu soustředit na první bod (vcítení se do situace, odmítání útlatku, povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí). V meziválečném vývoji je část věnována totalitním systémům a jejich vzniku. Tomuto tématu budu věnovat jednu vyučovací hodinu (expozici, fixace proběhne v části další hodiny).

Totalitní systémy ve 20. a 30. letech budou žákům představeny formou výkladu (znaky fašismu a nacismu a jejich vznik - pochod na Řím, puč, atd.). Žáci budou v hodině analyzovat úryvek textu NSDAP. V rámci této hodiny se bude pracovat s pojmy rasismus, xenofobie, společenská třída, kult vůdce, totalitní režim, ideologie. Bude hledána odpověď na otázku: Proč lidé volili ve 20. a 30. letech extrémní pravici? Dochází dnes k obdobným záležitostem? Žák vyjádří svůj názor a podpoří ho argumenty. Dochází k aktualizaci. Tato diskuze je součástí popisu daných ideologií.

Hledání odpovědi na položenou otázku vede žáky k zamyšlení nad extrémní politikou, rasismem, xenofobií a využitím strachu pro získání moci. Výsledek je, že žáci pochopí, že útlak určitých skupin obyvatel je špatný, že každý může být manipulován, že je důležité se takové manipulaci vyhnout, že nechat jiného člověka být utlačován není nikdy akceptovatelné.

Cíle hodiny jsou: žák vyjádří svůj názor a podpoří ho argumenty, žák porovná nacismus a fašismus, žák definuje pojmy rasismus, xenofobie, společenská třída, kult vůdce, totalitní režim, ideologie.

5. Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák:

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají
- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

V sedmém ročníku, na konci školního roku, žáci vypracují projekt na téma: Středověk by nebyl takový, jaký byl bez ... Žáci se tím budou učit pracovat v týmu a ovlivňovat kvalitu společné práce (bod první).

Žáci budou rozděleni do skupin po čtyřech. Ve skupinách si rozdělí role - vyhledávač informací, pisatel, ilustrátor, řečník - na základě svých silných a slabých stránek. Skupina si volí osobnost z období středověku. Vyhledá o ní informace,

posoudí, které informace jsou důležité, posoudí, jakým způsobem byla vybraná osobnost důležitá v dějinách českých či světových. Následně vytvoří papírový projekt, který bude obsahovat základní informace, důležitá data a odpověď na otázku, proč to byla důležitá osoba. Kromě psaného textu se v projektu objeví také ikonický text (tištěný či malovaný). Následně žáci své projekty představí ostatním spolužákům a vystaví je ve třídě.

Projekt slouží jako fixace učiva 7. ročníku. Budou mu věnovány dvě vyučovací hodiny. Cíle: žák vyhledá informace a posoudí jejich důležitost a validnost, žák spolupracuje ve skupině a v rámci týmu vytváří společný produkt.

6. Kompetence pracovní

V oblasti pracovních kompetencí se žák:

- používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky
- přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot
- využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření
- orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení

U kompetence pracovní se zaměřím na třetí bod. Ten budu rozvíjet v 8. ročníku při výkladu tématu průmyslová revoluce.

Průmyslové revoluci budu věnovat jednu hodinu. Cíle této hodiny jsou: žák vysvětlí vlastními slovy citát (citát uvedený v prezentaci v programu PowerPoint, která bude použita jako vizuální podpora výkladu), žák srovná roli neolitické revoluce

a průmyslové revoluce, žák popíše historický vývoj průmyslu a technologií a tento popis propojí s vědomostmi o dnešní společnosti a jejím vývoji.

Poslední zmíněný cíl se vztahuje k pracovním kompetencím. Žák na konci výkladu diskutuje se třídou stav dnešní společnosti, zjišťuje, jaké jsou možnosti práce v průmyslu, atd.